DİLDE-FİKİRDE-İŞTE BİRLİK
1911

TÜRK YURDU

MART 2015 • YIL 104 • SAYI 331 • FİYATI 10 TL

YÜZÜNCÜ YILINDA
TÜRK'ÜN YÜZ AKI ÇANAKKALE

PUSLU YOL HARİTASININ ŞİFRELERİ

DÜNDEN BUGÜNE
SÜLEYMAN ŞAH TÜRBESİ

©Milli Kütüphane Selahattin Ömer Sergisi "Şanlı Bayrağım" - 1921

DİLDE-FİKİRDE-İŞTE BİRLİK
1911
TÜRK YURDU

Türk Ocakları Genel Merkezi Aylık Yayın Organıdır.
Yerel Süreli Yayın • Basıldığı Tarih: 10.03.2015 • ISSN1300-2333
7. Devre • Cilt 35 (67) • Sayı: 331 (692) • 104. Yıl

SAHİBİ
Prof. Dr. **Mehmet ÖZ**
(Türk Ocakları Basın, Yayın ve Eğt. Hiz. İşl. Adına)

GENEL YAYIN MÜDÜRÜ
Dr. **Fahri ATASOY**

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Yrd. Doç. Dr. **İbrahim ATABEY**

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Fatma AÇIK	Prof. Dr. Haldun EROĞLU
Doç. Dr. Erdal AKSOY	Yücel HACALOĞLU
Doç. Dr. Bahri ATA	Prof. Dr. Nakış KARAMAĞARALI
Yrd. Doç. Dr. Erol BARIN	Prof. Dr. Yunus KOÇ
Doç. Dr. Levent BAYRAKTAR	Doç. Dr. İbrahim MARAŞ
Prof. Dr. Ali BİRİNCİ	Ömer ÖZCAN
Doç. Dr. Turhan ÇETİN	Doç. Dr. Serdar SAĞLAM
Tuna AKÇAY	Galip ERDEM

TÜRK YURDU HAKEMLİ DERGİDİR

GENEL MERKEZ
Türk Ocağı Caddesi, Prof. Dr. Osman Turan Sokağı, No: 1
Balgat/ANKARA Tel: 90 (312) 284 35 90

İDARE YERİ
Sezenler Cad. 4/12 Sıhhiye/ANKARA
Tel-Belgegeçer: 90 (312) 229 69 74

YAZIŞMA ADRESİ
PK 429 Yenişehir / ANKARA
Elmek: turkyurdu@turkyurdu.com.tr
Türk Yurdu Web Sitesi: www.turkyurdu.com.tr

Büro: **Yaşar GİRGİN**
Teknik Düzenleme: **Emel SEMERCİ**

Abonelik Bilgileri
Yıllık Abone Bedeli: 120 TL • 2 Yıllık 200 TL
Kurumlar İçin Yıllık Abone Bedeli: 180 TL
Avrupa İçin 100 Avro, Diğer Ülkeler İçin 120 Dolar
Türk Ocakları Basın Yayın ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi
Ziraat Bankası Ankara Necatibey Şubesi
IBAN No: **TR150001000795065654635001** • Posta Çeki Hesap No: **257311**
Abonelik ücretini yatıranlar (0312) 229 69 74 numaralı telefonla veya
turkyurdu@turkyurdu.com.tr e-posta adresine bilgi verebilir.

Yayımlanan yazıların muhtevasına ait sorumluluk yazarlara aittir.
Yayımlanacak yazılar üzerinde yazardan müsaade alınarak gerekli düzeltmeler yapılabilir. Gönderilen yazılar yayımlansın, yayımlanmasın iade edilmez.

TÜRK OCAKLARI GENEL MERKEZ YÖNETİM KURULU

Genel Başkan: Prof. Dr. Mehmet ÖZ
Genel Başkan Yardımcısı: Prof. Dr. Filiz AVŞAR
Genel Sekreter: Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ
Genel Muhasip: Aziz Kâmil YILMAZ
Genel Sekreter Yardımcısı: Doç Dr. Emrah ŞENEL
Genel Sekreter Yardımcısı: Osman OKTAY
Üye: Prof. Dr. Yunus KOÇ
Üye: Doç. Dr. Mehmet ARHAN
Üye: Doç. Dr. Mehmet Akif OKUR
Üye: Dr. Fahri ATASOY
Üye: Yrd. Doç. Dr. Bülent AKSOY

DENETLEME KURULU
Başkan: Prof. Dr. Rasih DEMİRCİ
Üye: Yrd. Doç. Dr. İbrahim ATABEY
Üye: Mustafa Asım MUTLU

Tasarım: AREN Tanıtım Hiz. Ltd. Şti. 0.312 430 70 81 • www.arentanitim.com.tr
Baskı: EPAMAT Matbacılık Bas. Yay. Tan. Tic. San. Ltd. Şti.

EDİTÖR

Çanakkale Zaferi'nden Günümüze

Geçen yüzyıl, Türk yurdunu korumanın bedeli çok ağır oldu. Osmanlı Türk ordusu, egemen olduğu toprakları savunabilmek için çok zorlu mücadeleler verdi. Kafkasya, Yemen, Trablusgarp, Çanakkale ilk akla gelenler... Hele Çanakkale, Türk'ün ölüm kalım savaşı oldu. Müslüman milletlerin hamisi Türk milleti, büyük bir imtihan verdi. 18 Mart 1915, bu imtihanın dönüm noktası oldu. Türk vatanını ele geçirmenin, Türk milletini yok etmenin öyle kolay olmadığını bütün dünya bir daha görmüş oldu. Yüzüncü yılını idrak ettiğimiz Çanakkale Zaferi vesilesiyle bir dosya hazırladık. Dosya editörümüz Doç. Dr. Bahri Ata dostumuza ve yazılarıyla katkıda bulunan akademisyen dostlarımıza teşekkür ediyoruz. Çanakkale filmleri dâhil olmak üzere savaşın farklı yönlerini ve yansımalarını bu dosyada bulabilirsiniz.

Türkiye, tarihin derin izlerini her daim yaşıyor. Yüz yıl önce çekilmek zorunda kaldığımız bugünkü sınırlarımızın dışında kalan millet evlatları ve antlaşmalarla tanınan haklarımız sürekli tehdit altında. Batı Trakya ve Rodos Türklüğü, Irak ve Suriye Türklüğü düne kadar aynı devletin vatandaşı ve aynı milletin evladı olarak hayatlarını sürdürüyordu. Bugün Orta Doğu'da çıkan yangın, önce bizi yakıyor. Suriye'de son yıllarda yaşanan siyasi kriz ve iç savaş hâli doğrudan Türkmenleri vurdu. En son, ecdadımızdan bize emanet Süleyman Şah Türbesi etrafında çevrilmeye çalışılan tezgâh hepimizi üzdü. Kamuoyunun bu konudaki bilgisizliğine bir açıklama olmak üzere Prof. Dr. Altan Çetin, bizim için kısa bir özet yazdı; Doç. Dr. M. Akif Okur konunun güncel bir değerlendirmesini yaptı. 2014 Ocak ayında, Suriye konusunda hazırladığımız dosyada ortaya konduğu gibi bu topraklar ve bu insanlar bizim yabancımız değil. Halep Türkmenleri, Osmanlı yıkıldığında yaylalarında kalsalardı bugün Türkiye sınırları içinde olabilirlerdi. Ata yadigârı Süleyman Şah Türbesi, bizim için maddi ve manevi olarak vatan toprağıdır. Türk milliyetçileri bu konuda tavizsiz bir hassasiyet içindedir.

Uluslararası siyasi gelişmeler, gün geçtikçe Türkiye için ortaya yeni problemler çıkarıyor. Bunun yanında toplumsal hayatımızda sağlıksız ve tehlikeli olaylar vuku buluyor. Değerlerimizin güç kaybettiğini ve yok olmaya başladığını gözlemlemek, bizi derinden yaralıyor. Toplumun kendiliğinden hayatını devam ettiren iç normları ve iç değerleri kaybolursa insanlar hayvandan aşağı seviyede tehlikeli hâle gelir. Bir de vicdanlarını kaybederlerse tehlikenin boyutu artar. Haber ajanslarına sıklıkla yansıyan vahşet görüntüleri, bu bakımdan hepimizi endişelendiriyor. En son örnek Özgecan cinayetinde yaşandı. Özgecan karşısında hepimiz mahçup bir isyan yaşadık ve korktuk. Biz, oğlunu şehit vermiş bir babanın "Vatan sağ olsun!"; evladı yüz kızartıcı bir suçtan yakalanan ananın "Emzirdiğim süt haram olsun!" dediği bir kültüre sahipken, suça iştirak ve onu örtbas eden anne babaları görmeye başladık. Türk Yurdu olarak milletimizin toplumsal problemlerini de ele almamız gerekir. Konuyu, bu sayımızda Prof. Dr. Hakan Poyraz dostumuz irdeledi.

Türk Yurdu bütün önemli tarihlere, yıldönümlerine, memleket meselelerine, düşünce problemlerine, kültürel gelişmelere yetişmeye çalışsa da bu mümkün olamıyor. Seçici olarak bazı dosyaları size sunabiliyoruz. Türk Yurdu ve Türk Ocakları tarihi, bizim doğrudan ilgi ve görev alanımız. Bundan dolayı Millî Kütüphane Başkanlığının, şubat ayında Ankara'da açtığı "Türk Ocağı Koleksiyonu ve Selahattin Ömer Resim Sergisi"ni sizlere sunmak istedik. Kapak fotoğrafında bu koleksiyonun değerli bir parçası olan, Selahattin Ömer'e ait, Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sona ermesini anlatan bir suluboya tabloyu kullandık. Bu zaferi, tarihin bütünlüğü içinde Çanakkale Zaferi ile birlikte değerlendirmek gerekir. Zaferlerin verdiği güçle milleti için mukaddes ülkülere yüreğini koyan yiğitlere selam olsun.

Dr. Fahri ATASOY

İÇİNDEKİLER

3 **Mehmet ÖZ**
Puslu Yol Haritasının Şifreleri

6 **Nuri GÜRGÜR**
PKK Cenahında Değişen Bir Şey Yok
Türkiye'nin Bölge Politikalarındaki Çaresizliğinin Sonucu: Şah Fırat Operasyonu

11 **Osman OKTAY**
Vefatının 18. Yılında Galip Erdem ve Türk Yurdu Dergisi

16 **Dursun YILDIRIM**
Türklerin Tarihinde Kurdukları Anayurtlar

19 **Abdulkadir İLGEN**
Jön Türklerden Günümüze Bir Zihniyet Biçimi: Radikal Dogmatizm - III

21 **Mehmet Akif OKUR**
Süleyman Şah Türbesi: Misâk-ı Millî'nin Sökülen Sınır Taşı

23 **Altan ÇETİN**
Süleyman Şah ile Vatanlaşan Hafıza

25 **Hakan POYRAZ**
Özgecan'da İsyan Eden Vicdanın Ahlakı

27 **Erkin TÜRKLER**
Sincan: Çin'in Başarılı Algı Operasyonu

29 **Acar SEVİM**
Almanya'da PEGIDA Hareketi Neden Ortaya Çıktı?

31 **Fulya BAYRAKTAR**
Birlikte Yaşamanın İmkânı ve Değerleri Üzerine

33 **ÇANAKKALE DOSYASI**
Yüzüncü Yılında Türk'ün Yüz Akı Çanakkle İmtihanı

34 **Ömer ÇAKIR**
"Türk Harp Edebiyatında Çanakkale Mektupları"na Birkaç İlave

39 **Tarık TORUN**
Bir İman Çanakkale

40 **Bülent AKBABA**
Karagöz'ün Gözünden Çanakkale Savaşı

43 **Muhsin İlyas SUBAŞI**
Çanakkale İçimde Kaç Misale Bürünür

44 **Fahri KILIÇ**
Çanakkale Savaşlarında Okullar ve Öğrenciler

47 **Bayram AKÇA**
Alman Subayı Binbaşı Mulman'ın "Çanakkale Muharebesi" Adlı Eserine Göre Çanakkale Savaşlarında Mustafa Kemal'in Yeri

50 **Mustafa ÇETİN**
Son Mektup, Son Film...

53 **Burhan ARSLAN**
Dumlupınar Denizaltı Faciası (4 Nisan 1953)

57 **Ramazan KARAMAN**
Türk Dünyasının Bayramı Yenigün/Nevruz

59 **Ömer ÖZCAN**
Atsız'ın Cebbar Ertürk'e Bir Mektubu

61 **M. Ziya GÖZLER**
Ömer Seyfettin Sevgisi

64 **Mustafa AKSOY**
"Tarihin Sessiz Dili Damgalar" Üzerine

68 **Necip GÜNAYDIN**
Türk Ocağı Sivas Şubesi Tarihçesi (1923 - 1928) ve Birlik Dergisi

73 **A. Filiz YAVUZ AVŞAR**
Ağla Gökbayrak Ağla

75 **Osman OKTAY**
Her Moğol'un Bir Yolu Var da Bizim Yol Hangisi?

79 **Dursun KUVELOĞLU**
Türkçe Yazılar

80 **Ahmet KÖMEÇOĞLU**
Ankara'da Sinemasalı Etkinlikleri

82 **Senem GEZEROĞLU**
"Ahmet Mithat Efendi'nin Romancılığı"na Dair

84 **Onur KARAKİRİŞ**
Milliyetçi Hareketin Yakın Tarihine Işık Tutan Anılar

85 **HABER**
Türk Ocağı Koleksiyonu ve Selahattin Ömer Resim Sergisi

88 **Metin DEMİRSOY**
TÜRK DÜNYASINDAN

90 **Emel SEMERCİ / Can GÜLEÇOĞLU**
TÜRK OCAKLARINDAN

96 **Serdar SAĞLAM**
ÇİZGİLER

KARAGÖZ'ÜN GÖZÜNDEN ÇANAKKALE SAVAŞI

Bülent AKBABA

Son yıllarda tarih yazımı ve öğretimindeki yeni yaklaşımlar, farklı kaynaklara yönelme olgusunu da beraberinde getirmiştir. Bu nedenledir ki, daha önceden edebiyat tarihçilerine ve kısmen etnologlara bırakılan mizah araştırmaları, tarihçilerin de ilgi alanına girmeye başlamıştır. Kültürel kodların ve geçmişin duyarlılıklarının anahtarı olarak görülen mizah, tarih araştırmaları açısından yazılı kaynakları tamamlayan ve farklı bakış açıları sunan eşsiz bir kaynak niteliğindedir(Özdiş, 2010, s.17). Düşünme, yorumlama ve ifade aracı olarak mizah, aynı zamanda dikkat çekici, ilgi uyandırıcı, bireylerin mesaja odaklanmasına yardımcı bir iletişim biçimidir(Fırlar ve Çelik, 2010). Mizahın güçlü temsilcilerinden biri olan karikatür ise gülümseme ile birlikte düşünceyi harekete geçiren, sanatsal yönü kadar düşünsel yönü de güçlü bir iletişim aracıdır (Dumlupınar, 2011).

Tarihsel karikatürler, yapıldığı zamanın toplumsal ve siyasi atmosferini yansıtan ve bunu yansıtırken mizah ile eleştiriyi harmanlayan özgün tarihsel tanıklardır. Karikatürde özelliği güncelliğin oluşturduğu (Koloğlu, 2005) düşüncesinden hareketle karikatürlerin tüm eleştirilere rağmen çizildiği dönemin ruh hâlini yansıtan birinci elden kaynaklar olduğu inkâr edilmemelidir. Bu anlamda imgelerin geçmişe ilişkin tanıklıkları gerçekten değer taşır, yazılı belgelerin sunduğu kanıtları desteklemenin yanı sıra onları tamamlar (Burke, 2003).

Yazı ile anlatılması çok güç olan pek çok konunun anlatımında oldukça başarılı olan karikatürler, farklı kültürlere ilişkin konuları ve farklı toplumları ele aldıklarında, karikatürcünün bakış açısıyla üyesi olduğu toplumun diğer toplumlara bakış açısını da çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu durum, geçmişte sürekli olarak mücadele hâlinde olan farklı medeniyet havzasına mensup karikatürcüler ve konular arasında olursa, ortaya çok daha ilginç değerlendirmeler ve sonuçlar çıkmaktadır. Bu karikatürler sosyal tarihçilik ve kültür tarihçiliği için çok kıymetli veriler sunmaktadır(Alkan, 2006,s.14-15).

Farklı medeniyet dairelerine mensup karikatüristlerin bakış açılarını gözlemleyebileceğimiz önemli olaylardan bir tanesi de savaşlardır. Savaş dönemlerinde askerlerin cephede silahla verdiği mücadeleyi karikatüristler kalemleriyle cephe gerisinde vermekte, bu çabalarıyla halkının moralini yüksek tutmaya ve rakibe psikolojik üstünlük kurmaya katkı sağlamaya çalışmaktadırlar. Yapısı itibarıyla hem sanatsal hem tarihsel değer taşıyan karikatürler, özellikle savaş dönemleri gibi insanların gülümsemeye çokça ihtiyaç duydukları zamanlarda halkın moralini yüksek tutmasına katkı sağlamıştır.

Savaş moral ve propaganda işidir. Savaşı kazanmak için milletin moralinin yerinde olması, halkın ve ordunun zaferden emin olması gerekmektedir. Bunun temini de savaş konusunda sürekli merak içinde olan halkı bilgilendirmekten geçer (Avcı, 2006, s.7). Bu bilgilendirme 20. yüzyılın başlarında teknolojinin sunduğu imkânlar düşünüldüğünde ağırlıklı olarak gazeteler ve mecmualar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Karagöz: Koşalım Hacivad! Koşalım da temizleyelim. Yoksa böyle birer ikişer bunlar denizi dolduracaklar.

Afacan: Baba ben de düşenleri düşünüyorum da simit dağıtıyorum. Aç olmasalar gözlerini kaplayan hırsa kapılıp böyle hücum etmezlerdi.

Karagöz, No: 740. 4 Cemaziyelevvel 1333 (M. 20 Mart 1915), s.1

Harp, kuvvetlerin; mizah da zekâların çarpışarak üstün gelme mücadelesidir (Kılınç, 2007, s.55). Dünya Savaş tarihinde çok önemli bir yeri olan Çanakkale Savaşı tarafların silahları ile birlikte zekâlarını da çarpıştırdıkları bir üstünlük mücadelesidir.

Bu çalışmada Çanakkale Savaşı'nın Osmanlı mizah basınının en önemli temsilcisi olan Karagöz Dergisi tarafından nasıl ele alındığı analiz edilmeye çalışılacaktır.

Karagöz Dergisi

Karagöz Dergisi 8 Ağustos 1908'de (R. 26 Temmuz 1324) kurulmuştur. İlk sayısı -hem de iki baskı yaparak-10 Ağustos 1908'de (R. 28 Temmuz 1324) çıkan *Karagöz* mizah dergisi (Kocabaşoğlu, 1987), 10.08.1908 ile 26.01.1935 tarihleri arasında 2803 sayı yayımlanmıştır. İstanbul'da yayımlanmakta olan *Karagöz* haftada iki kez çıkmaktadır. *Karagöz'ün* ilk sahibi, kurucusu, başyazarı ve çizeri Ali Fuad Bey'dir. Ali Fuad Bey'in sağlığında, Mahmud Nedim, Baha Tevfik, Aka Gündüz, Burhan Cahid (Morkaya) gibi isimlerin yöneticilik ve "sermuharrirlik" yaptıkları *Karagöz'ün* yazar kadrosunda; M.Rıfat, Mahmut Sadık, Ahmet Nebil, A.Rıfkı, Fuat Samih, Ali Haydar, Baha Kâmil, Osman Cemal (Kaygılı) gibi isimler yer alırken, karikatürcü kadrosunu ise Ali Fuad Bey, Halit (Naci) Bey, (Mehmet) Baha Bey, Togo Bey, D. Mazlum, Ratip Tahir (Burak) oluşturmaktadır (Çeviker, 1988, s.136; Kocabaşoğlu, 1987,s.227). I.Dünya Savaşı başladığında Osmanlı Devleti'nde mizah basının temsilcileri olarak *Karagöz, Leylak, Köylü, Feylesof* ve *Karikatür* yayımlanmaktaydı.1915 yılında ise sadece *Karagöz* yayın hayatını sürdürebildi. Karagöz, I. Dünya Savaşı'nı Osmanlı mizah basınının bakış açısıyla gözlemleyebileceğimiz, savaşın tamamına tanıklık eden tek mizah dergisi olması sebebiyle önem arz etmektedir.

Karagöz Dergisinin Çanakkale Savaşı'na Yönelik Söylemi

İngiltere ve Fransa I. Dünya Savaşı'nda galip gelmek ve sömürgeci politikalarını daha geniş coğrafyalara yaymak amacıyla Çanakkale Boğazı'nı geçip, İstanbul'u ele geçirmek, Osmanlı Devleti'ni savaş içinde çökertmek, Rusya'ya yardımda bulunmak, silah ve cephane sağlamak, Rusya'dan da gıda maddesi temin etmek amacını taşıyorlardı. İtilaf Devletleri yetkililerinin düşüncesine göre, Boğazları geçip İstanbul'u ele geçirirlerse, Osmanlı Saltanatı sona erecek, Süveyş Kanalı ve Hind yolu üzerindeki Osmanlı baskısı kalkacak, Balkan Devletlerinin İttifak Devletleri yanında yer almaları önlenecek, mümkün olursa İtilaf Devletleri yanında savaşa girmeleri sağlanacaktı (Turan, vd., 2005, s.59). Bu amacı gerçekleştirmek için ortak bir İngiliz-Fransız donanması, 19 Şubat 1915'ten itibaren Çanakkale Boğazı'nın her iki tarafındaki Türk tabyalarını bombardımana başladılar. Bu durum, 18 Mart'a kadar devam etti. 18 Mart 1915 günü, müttefik donanması Çanakkale Boğazı'na girerek, boğazı geçme teşebbüsünde bulundu. 18 Mart 1915'te Boğazı geçmeye çalışan İngiliz-Fransız ortak donanması ağır kayıplara uğrayarak geri çekildi. İngiliz ve Fransız donanması, Nusret mayın gemisinin döktüğü mayınlar ve topçu ateşi ile yedi zırhlısını kaybetmişti. Dünyanın en güçlü armadasına sahip olan İtilaf Devletleri, Çanakkale Savaşı'nın deniz harekâtında büyük bir hezimete uğradı.

Karagöz Dergisinin Çanakkale Savaşı süresince ele aldığı konu başlıklarından bir tanesi, İtilaf Devletleri donanmasının Çanakkale'de yaşadığı hezimettir. *Karagöz* dergisinin 20 Mart 1915 tarihli sayısında Çanakkale Boğazı'nda batırılan İtilaf Devletleri donanmasının hâline atıfta bulunulurken, bununla birlikte doymak bilmeyen sömürgeci zihniyetleri de dile getirilmiştir.

Karagöz Dergisinin Çanakkale Savaşı boyunca en sıkça ele aldığı temalardan biri Türk halkının işgal güçlerine karşı yekvücut oluşudur. *Karagöz,* 12 Nisan 1915 tarihli sayısında Türk halkının İngiliz ve Fransızlara karşı tek yürek olup mücadele ettiğini bu sebeple düşmanlarının bu güce karşı koyamayacağını aktarmaktadır.

Deniz harekâtında başarılı olamayan müttefikler, 25 Nisan 1915'te kara harekâtına başladılar. 25 Nisan 1915'te Arıburnu'na çıkan düşman kuvvetlerini, Mustafa Kemal'in komuta ettiği birlik Conkbayırı'nda durdurdu.

General Harrington komutasındaki İngiliz birlikleri 6-7 Ağustos 1915'te tekrar taarruz etti. Anafartalar Grubu Komutanı Mustafa Kemal ve askerleri 9-10 Ağustos 1915'te müttefik kuvvetlere karşı büyük bir başarı sağladı. Bu zaferi, 17 Ağustos'ta Kireçtepe, 21 Ağustos'ta 2. Anafartalar zaferleri takip etti.

Kara harekâtında da başarılı olamayan müttefik kuvvetler 19-20 Aralık 1915'te Anafartalar ve Arıburnu'ndan, 8-9 Ocak 1916'da Seddülbahir'den kesin olarak çekildiler. Böylece Çanakkale Savaşları emsalsiz bir zafer olarak tarihe geçmiştir (Turan vd., 2005, s.60).

Karagöz Dergisinin Çanakkale Savaşı'nın kara harekâtı süresince ön plana çıkardığı temalardan bir tanesi de Türk askerinin savaş kabiliyeti ve zafere olan inancıdır. *Karagöz,* 3 Mayıs 1915 tarihli sayısında kara harekâtında müttefik kuvvetlere karşı mücadele eden Türk askerinin savaş sanatı konusundaki tecrübesine atıfta bulunmaktadır.

Karagöz'ün Çanakkale Savaşı boyunca gerçekleştirdiği en önemli vazife, Türk halkının işgal girişimine karşı hep birlik-

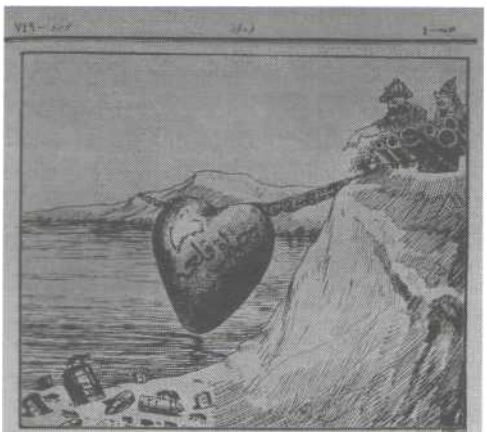

Karagöz: Hacivad, bu yürek bu kadar metin, bu kadar sağlam iken Tangoların, Kikiriklerin mermileri hiçbir şey yapamaz. İşte böyle can çekişen köpekler gibi yerlerde sürünüp kalır.

Kalbin üzerinde "Çanakkale" yazmaktadır.

Tangolar ve Kikiriklerden kasıt İngiltere ve Fransa'dır.

Karagöz, No: 749. 27 Cemaziyelevvel 1333 (M. 12 Nisan 1915), s.4

te vereceği mücadeleye olan inancını sayfalarında defalarca yansıtması, oluşturduğu bu kamuoyu ile halka moral vererek zafere olan inancı canlı tutmasıdır.

Karagöz Dergisi, bu amaca hizmet eden pek çok karikatüründen bir tanesine 23 Temmuz 1915 tarihli sayısında yer vermiş, bu karikatürle Türk halkının istiklalini gasp etmeye yönelik hareketlere karşı topuyla tüfeğiyle karşı koyacağını dile getirmiştir.

Karagöz Dergisi Çanakkale Savaşı'nın gerek deniz harekâtı döneminde gerekse kara savaşlarının en zor günlerinde umutsuzluğa kapılmadan Türk ordusunu desteklemeye devam etmiştir. Dünyanın en güçlü devletlerine karşı verilen mücadelenin başarıya ulaşacağından emin bir tavırla çizgileri ve cümleleriyle bu güçlere karşı savaşını vermiş, verdiği bu savaşla Türk halkında yedi düvele karşı verilen mücadelenin zaferle sonuçlanacağına dair inancı artırmıştır.

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmesi konusunda İttihat ve Terakki yöneticilerine yönelik suçlamalar yer almasına rağmen Karagöz Dergisindeki karikatürlerde, Çanakkale Savaşı'nın devam ettiği süre zarfında Osmanlı Devleti'nin yöneticileri aleyhine karikatürlere rastlanmamıştır.

I.Dünya Savaşı boyunca itilaf Devletleri halklarının desteğini almak amacıyla çok fazla sayıda karikatür, propaganda kartı, afiş yayımlamıştır. Çanakkale Savaşı'nın itilaf Devletleri açısından taşıdığı öneme binaen bu cephedeki savaşın kazanılması için gerekli halk desteği için de çok sayıda propaganda materyali oluşturulmuştur. Osmanlı Devleti'nde ise Çanakkale Savaşı boyunca İtilaf Devletlerinin oluşturduğu görsel propagandaya karşılık verecek tek mizah dergisi Karagöz olmuştur. Çanakkale Savaşı esnasında halkın moralini yükselterek savaşın olumsuz havasını ortadan kaldırmak ve zafere inancı artırma görevini Karagöz Dergisi üstlenmiştir.

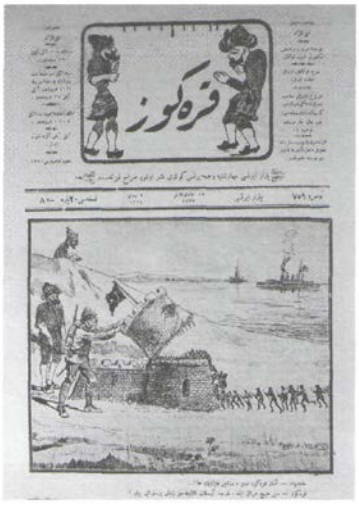

Hacivad: Aman Karagöz sabır, sakın kapatma bak ha!...

Karagöz: Sen hiç merak etme, arslan kapatılacak zamanı bizden iyi bilir!

Karagöz, No: 759 18 Cemaziyelahir 1333 (M. 3 Mayıs 1915), s.1

Çanakkale Savaşı sadece denizde, havada ve karada gerçekleşmemiş, yazılı ve görsel basınının satırları ve çizgileri arasında da hayat bulmuştur. Yazılı ve görsel basında kalem ve kâğıtla verilen savaş yeri geldiğinde top ve tüfekten daha etkili olmuştur(Avcı, 2006, s.8).

Sonuç

Karagöz dergisinin Çanakkale Savaşı'nın sürdüğü dönemdeki sayılarında yer alan karikatürler incelendiğinde, İtilaf Devletlerine yönelik sert ve alaycı ifadeler yer alırken, Türk ordusuna, Osmanlı Devleti ve müttefiklerine yönelik övgü dolu, bazen de abartılı tasvirler yer almıştır.

Dünyanın farklı bölgelerini yıllardır sömüren fakat açlığı bir türlü bitmeyen İngiltere ve Fransa'nın (Kikirikler ve Tangolar) Çanakkale Savaşı'nın deniz harekâtı bölümünde yaşadığı hezimet, dünyanın en güçlü armadasının boğazın serin sularında yok oluşu, tüm dünyanın korktuğu İngiliz ve Fransız deniz gücünün Çanakkale Boğazı'ndaki balıklara yem oluşu Karagöz'ün karikatürlerinde alaycı bir tavırla ele alınmıştır.

Deniz harekâtında başarılı olamayan müttefik kuvvetlerin kara harekâtındaki başarısızlığı, çok büyük bir ordu toplamasına rağmen iyi idare edilemeyişi ve harekât kabiliyetinin zayıflığı, çok uzun sürede Türk topraklarında çok kısa mesafe ilerleyebilmesi *Karagöz'ün* karikatüristlerinin düşüncelerinden ve çizgilerinden nasibini almıştır.

Karagöz dergisi Çanakkale Savaşı boyunca Türk halkının bilgi kaynaklarından biri olmasının yanında, en önemli moral kaynağı olması hasebiyle önem taşımaktadır.

Karagöz, Çanakkale Savaşı boyunca Türk halkının ve ordusunun istiklaline düşkünlüğünü, sömürgeci güçlere karşı hep birlikte hareket edeceğini, bu toprakları kimseye terk etmeyeceğini, zorluklara karşı mücadele edeceğini çok sayıda karikatürde dile getirmiştir. Sömürgeci güçlerin askerlerinin beceriksizlikleri ile alay eden *Karagöz,* Türk askerinin savaş sanatı konusundaki mahirane tavrını da çizgileri ve cümleleriyle ortaya koymuştur.

Çanakkale Savaşı boyunca karikatürün sanatsal boyutunu göz ardı ederek halkçı bir tutum sergileyen *Karagöz* dergisi Türk askerini ve halkını yücelten pek çok karikatüre yer vermiştir.

Cephedeki askerleri ve gerisindeki halkı yılgınlıktan uzaklaştırmaya çalışan ve bu konuda oldukça başarılı olan *Kara*göz Dergisi, dönemin güç koşullarında bütün ülkede kurduğu özel yerel dağıtım ağıyla satışını yirmi binlere ulaştırmayı başarmış, I. Dünya Savaşı boyunca Türk halkının hislerine tercüman olmuş ve kamuoyu oluşturmuştur (Çeviker, 2010, s.21). Türk halkının en temel ihtiyaçlarını bile karşılama konusunda büyük sıkıntılar yaşadığı bu dönemde Karagöz Dergisinin ulaştığı satış rakamları, halkın psikolojisini yansıtması bakımından dikkate değerdir.

Münir Süleyman Çapanoğlu'nun ifadesiyle halk tarzı mizah anlayışını benimseyen Karagöz Dergisi, Türk ordusunun yedi düvele karşı mücadele ettiği Çanakkale Savaşı boyunca da Türk ordusunun mücadele ettiği rakipleri aşağılayan, onlarla dalga geçen, zayıflıklarını ön plana çıkaran tavrıyla Türk halkının moral ve bilgi kaynağı olmuştur.

Karagöz: Türk bugün uyandı, hakk-ı istiklâlini tanıdı. Ey düşmanlar bundan sonra iyice biliniz ki hayat-ı istiklâliyesine uzatılacak her dest-i taaruzu topuyla, tüfeğiyle müdafaa eder.

Karagöz, No: 782 11 Ramazan 1333 (M. 23 Temmuz 1915), s.1

I. Dünya Savaşı'nın siyasi boyutunun yanında cephenin gerisindeki sosyal ve kültürel boyutuna yönelik söylemiyle de Karagöz Dergisi, dönemin sosyal tarihini inceleyen tarihçilere de önemli veriler sunmaktadır. Osmanlı halkının gündelik yaşamına savaşın etkileri, Karagöz Dergisindeki tarihsel karikatürler vasıtasıyla analiz edilebilmektedir. Dergideki karikatürler sanatsal yönünün yanında tarih yazımı ve öğretimi için birinci elden kaynak olma özelliğiyle dönemin olayları ve düşünce yapıları hakkında yazılı kaynaklarda sunulmayan farklı bakış açılarını barındırmaktadır.

*Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, akbaba@gazi.edu.tr

Alkan, N. (2006). Avrupa Karikatüründe II. Abdülhamid ve Osmanlı İmajı. İstanbul: Selis Kitaplar.

Avcı, H.E. (2006). Çanakkale Savaşı Karikatürleri. İstanbul: Truva.

Burke, P. (2003). Tarihin Görgü Tanıkları. Çev. Z. Yelce, İstanbul: Kitap Yayınevi.

Çeviker, T. (1988). Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü 2. İstanbul: Adam.

Çeviker, T. (2010). Karikatürkiye Karikatürlerle Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1923-2008. C.I. İstanbul: NTV Yayınları.

Dumlupınar, S. (2011). Tek Parti ve Mizah, İstanbul: Akademi Titiz Yayınları.

Fırlar, F.B., Çelik, M. (2010). Gazete Reklâmlarında Mizah: Türk Mizah Reklâmlarına İlişkin Tarihsel Bir Analiz. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(12), 164-177.

Kılınç, A. (2007). Üstünlük Kuramı Bağlamında Harp ve Mizah. Milli Folklor, 73, 55-60.

Kocabaşoğlu, U. (1987). Hayal Perdesinden Gazete Sayfalarına Karagöz. Tarih ve Toplum, 46, 227-228.

Koloğlu, O. (2005). Türkiye Karikatür Tarihi, İstanbul: Bileşim Yayınevi.

Özdiş, H. (2010). Osmanlı Mizah Basınında Batılılaşma ve Siyaset (1870-1877). İstanbul: Libra Kitapçılık.

Turan, R. (2005). Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi. Ankara: Gazi Kitabevi.

